

KARA AKBABA ULUSAL KORUMA EYLEM PLANI

Giriş:

Kara Akbaba *Aegypius monachus* dünya çapında nesli tehlike altında olan, ülkemizde dağılık koloniler halinde üreyen yerli bir türdür. Kara Akbaba'lar üzerine gerçekleştirilen az sayıdaki bilimsel araştırmalar ışığında, Türkiye popülasyonunun 50-200 çift olduğu tahmin edilmektedir.

Araştırma, koruma ve eğitim faaliyetlerini içermesi açısından ülkemiz için ilk olan "Kara Akbaba 2001" projesi; Kuş Araştırmaları Derneği tarafından, Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ve Orman Genel Müdürlüğü işbirliği ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı GEF Küçük Destek Programı desteği ile 2001-2002 yıllarında gerçekleştirilmiştir.

Ulusal Koruma Eylem Planı, "Kara Akbaba 2001" projesi kapsamında ilgili Genel Müdürlüklerin yetkilileri ve uzmanları, akademisyenler ile sivil toplum kuruluşlarından uzmanların katılımıyla düzenlenen çalıştay ve toplantı serisi sonucunda oluşturulmuştur.

Bu eylem planı ulusal düzeyde Kara Akbaba koruma çalışmalarına rehber olması amacıyla hazırlanmıştır. Bu kitapçığın geliştirilmesinde ve hazırlanmasında katkı sağlayan kişi ve kurumlara, basımı ve dağıtımını için destek veren Hollanda Kraliyet Büyükelçiliği'ne Kara Akbaba'lar ve derneğimiz adına teşekkür eder. Bu çalışmanın, Kara Akbaba'ların korunması ile ilgili bir rehber olmasını dileriz.

Kuş Araştırmaları Derneği

Ocak 2004

Özet:

Kara Akbaba, IUCN tarafından dünya çapında nesli tehlike altında (lower risk /near threatened) olarak sınıflandırılmış Avrupa'nın en büyük yırtıcı kuşudur. Dağılık koloniler halinde üreyen Kara Akbaba Kafkaslar'da 190 çift, Yunanistan'da 20-21 çift, İspanya'da 1050-1150 çift, Ukrayna'da 4-6 çifttir. Yapılan tahmine göre Türkiye'de 50-200 çift bulunması beklenen Kara Akbaba'nın kesin sayısını tespit edebilmek için detaylı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Heredia, Parr, & Yarar, 1997). Kara Akbaba'nın Türkiye'de en yoğun bulunduğu bölge Eskişehir Türkmenbaba Dağları'dır (26 çift), (Yamaç; 2004).

Türkiye'nin bilinen ikinci büyük Kara Akbaba popülasyonu ise Ankara Kızılcahamam ormanlarında bulunmaktadır (7-10 çift). Ancak, Kara Akbaba'nın Türkiye'de bulunduğu diğer bölgeler ve bu bölgelerde üreyen çift sayısı hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Tehlikeler ve kısıtlayıcı faktörler:

- Üreme alanındaki habitat değişiklikleri (ormancılık faaliyetleri) – yüksek
- Zehir kullanımı – kritik
- Besin yetersizliği – orta
- Orman yangınları – düşük
- Avcılık ve yasadışı ticaret – düşük
- İnsanların verdiği rahatsızlık – orta, yükseğe yakın

Koruma öncelikleri:

- Üreme için koruma alanlarının oluşturulması, bu alanların genişletilmesi, zararlardan uzak tutulması, yaban hayatının desteklenmesi – yüksek
- Kara Akbaba'ların korunması için ulusal çapta ormancılık politikalarının geliştirilmesi, amenajman ve planlamaya bu faaliyetlerin yerleştirilmesi – kritik
- Yırtıcı hayvanların kontrolü için zehirli kimyasalların kullanımının önlenmesi ve bu konuda halkı bilinçlendirme kampanyaları yapılması – kritik
- Yerel halkı Kara Akbaba'ların önemi ve korunması yolunda bilgilendirilmesi – orta

BÖLÜM 1 : TEMEL BİLGİLER

Dünya'daki Dağılım ve Populasyon:

Kara Akbaba'nın küresel dağılımı İber Yarımadası'ndan, Güney Avrupa ve Orta Asya Platosu üzerinden Moğolistan ve Çin'e kadar uzanır.

Kara Akbaba, Avrupa'da Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, İspanya, Rusya, Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan'da üremektedir. Nadiren Portekiz, Makedonya ve Arnavutluk'ta da ürediği bilinmektedir. 1800'lü yıllarda Fransa, Polonya, Slovakya, Avusturya'da, 1900'lü yılların başında Hırvatistan'da, 1956'da Yugoslavya'da, 1964'te Romanya'da, 1950'de İtalya'da, 1929'da Moldova'da ve 1960'da Kıbrıs'ta yok olmuştur.

Ülke	Çift sayısı
Azerbaycan	100
Bulgaristan	0-1
Ermenistan	15-25
Gürcistan	10-20
İspanya	1050-1150
Rusya	30-50
Türkiye	100-500
Ukrayna	4-6
Yunanistan	20-21
Toplam	1329-1873

Tablo: Avrupa'da üreyen Kara Akbaba populasyonu, 1994. [Tucker ve Heath (1994), Galushin ve Abuladze (basımda), ve Dadià atölye çalışması (1993) sonuçlarına göre oluşturulmuştur]

* Veriler 1995 yılında Birdlife International tarafından hazırlanmış olan Kara Akbaba Avrupa Koruma Eylem Planı'ndan alınmıştır.

Türkiye'deki Dağılım ve Populasyon:

Kara Akbaba'nın Türkiye'de bilinen en büyük populasyonu 22 - 27 çift ile Eskişehir Türkmenbaba Dağları'ndadır. İkinci büyük populasyon ise 7-10 çift ile Kızılcahamam Ormanları'ndadır. Kesin olarak ürediği bilinen diğer alanlardaki dağılımı:

- İçbatı Anadolu'daki Murat Dağı (Uşak, Kütahya) 2-4 çift,
- Akdağ (Denizli, Afyon) 0-4 çift,
- Kavaklı Dağı (Ankara, Bolu) 1-5 çift,
- Hamam Dağı (Eskişehir) 2-5 çift,
- Doğu Karadeniz Dağları 10 çift,

Olası üreme alanları:

- Kazankaya (Yozgat) 0-2 çift,
- Dikmen Dağı (Ilgaz'ın batısı) 0-2 çift,
- Sündiken Dağı 0-4 çift,
- Acıgöl (Afyon, Denizli),
- Uludağ (Bursa),
- Ardahan Ormanı: Kara Akbaba görülmekte, ancak ÖKA sınırları dışında üredikleri sanılmaktadır (Heredia, Parr & Yazar, 1997; Yazar & Magnin, 1997).

Ancak bu bölgelerde bulunan Kara Akbaba'ların populasyon büyüklükleri kesin olarak bilinmemektedir. Bu konuda ayrıntılı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Tahminlere göre Türkiye'de toplam 50-200 çift Kara Akbaba bulunmaktadır ki bu yukarıdaki tablodakinden düşük olmasına rağmen dünyada Türkiye'nin Kara Akbaba'ların yoğun olarak bulunduğu ikinci ülke olduğunu göstermektedir (Heredia, Parr, & Yazar, 1997). Bu da aslında Türkiye'nin Kara Akbaba için ne kadar önemli bir konumda bulunduğunu vurgularken, türün korunması için acil tedbirlerin gerektiğini de ortaya koymaktadır.

Yaşam döngüsü:

Üreme:

Kara Akbaba'lar dağınık koloniler halinde ürer. Genellikle 5-6 yaşında üremeye başlar. Tek yumurta bıraktığı büyük yuvasını, çam, meşe ve ardıç ağaçlarının tepesine yapar. Nadiren kayalıklarda da üreyebilir. Yumurtlama Şubat'ın başından Nisan'ın sonuna kadar sürmesine rağmen yumurtlamanın en yoğun gözleendiği dönem Şubat'ın son haftasından Mart'ın başına kadardır. Her iki ebeveyn de kuluçkaya yatar, kuluçka süresi 50-54 gündür. Yavru genellikle 100 günü yuvada geçirir. Uçmaya başladıktan 2-3 ay sonra yuvadan ayrılır. İnsan etkisi olmayan alanlarda üreme başarısı çok yüksektir (yaklaşık %90). Yavrular ebeveynleri tarafından sindirilmiş gıdalarla beslenirler. Üreyen bir çiftin maksimum günlük besin ihtiyacı Haziran sonu-Temmuz başında 2.2 kg'dır. Başarılı bir çiftin yıllık ihtiyacı ise 600kg'dır (Hiraldo 1983).

Kara Akbaba'lar, birçok Avrupa ve Kuzey Amerika hayvanat bahçelerinde gözetim altında üretilmektedir.

Beslenme:

Orta ve büyük boy leşlerle, nadir olarak küçük canlı hayvanlarla beslenirler. Kızıl Akbaba'lardan (*Gyps fulvus*) daha alçak ve daha ormanlık alanlarda besin ararlar. Güney İspanya'da yapılan bir araştırmaya

göre; Kara Akbaba'lar genellikle ölmüş memelilerle, özellikle ölmüş tavşan ve koyunla beslenirler. Fakat diyetlerinde böcek ve kertenkele de bulunur. Geyik ve yabandomuzu sayılarındaki gözle görülür artış, onları bu hayvanların leşlerine de yöneltmiştir. Beslenme alanı yuvadan uzaklaştıkça, avlanma alanındaki farklılaşmadan dolayı diyetlerinde farklılıklar gözlenebilir. Örneğin kaplumbağa yiyebilirler.

Habitat tercihi:

Beslenme alanları genellikle ormanlar içindeki açık alanlardır. Türkiye'de 600 metreden 2000 metreye kadar olan alçak ve orta yükseklikteki çam ve karışık çam ormanlarında ürerler.

Tehditler ve kısıtlayıcı faktörler:

Habitat değişiklikleri:

Habitat bozulmasının temel nedeni ormancılık faaliyetleridir. Bu faaliyetler ormanın doğal yapısına egzotik türler getirerek ormanın doğal dengesini bozmayı, üreme mevsiminde ağaç kesimini, orman bitki örtüsünü bozmayı, istihsal amaçlı yeni patikaların açılmasını, ve yuva niteliği gösteren yaşlı ağaçların kesimini içerir. Bu faaliyetler doğrudan habitata zarar vermekle kalmaz, üreyen çiftlere de rahatsızlık verir ve erişilemez alanlara gitme kolaylığı sağlar. (yüksek)

Orman yangınları:

Yangınlar Kara Akbaba habitatında kalıcı etki bırakmaktadır. 2001 yılında Kara Akbaba'ların Türkiye'de en yoğun olarak bulunduğu Eskişehir Türkmenbaba Dağları'nda çıkan yangın, Türkiye'de yangınların Kara Akbaba'ları nasıl etkilediğine bir örnek olarak verilebilir. 06.09.2001 tarihinde çıkıp birkaç gün süren bu yangın sonucunda 1 tanesi aktif olmak üzere 3 yuva zarar görmüştür (Yamaç; 2004). Yangının Eylül ayında çıkması ve yavruların uçabilecek kadar büyük olması sebebiyle Kara Akbaba'lardan hiçbiri ölmemiştir ancak yuvalar zarar görmüştür. (genelde düşük-bölgesel ölçekte orta)

Zehirleme:

Kurt, tilki gibi yırtıcı hayvanlara karşı gerçekleştirilen zehirleme faaliyetleri dolaylı olarak Kara Akbaba'ların da ölümüne neden olmaktadır. Bern Kongresi'ne göre yasaklanmış olmasına rağmen bu zehirleme yöntemi Avrupa'da da hala uygulanmaktadır. Genellikle böcek zehiri, strychnine, luminal, ddt gibi kimyasallar zehirleme için kullanılmaktadır. (genelde kritik-bölgesel ölçekte düşük)

Yiyecek kıtlığı:

Kara Akbaba ile çiftlik hayvanları dağılımı arasında bir ilişki vardır. Çiftlik hayvanlarının sayısındaki azalma, koyun ve sığırların kış mevsiminde kapalı alanlarda tutulması, leşlerin insanlar tarafından kaldırılması gibi geleneksel hayvancılıktaki değişiklikler Kara Akbaba popülasyonu üstünde olumsuz etki yaratmaktadır.

Hayvancılık faaliyetleri son dönemlerde Türkiye'de oldukça azalmıştır. Orman köyleri büyük şehirlere büyük miktarda göç vermekte ve dolayısıyla büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştirmede gözle görülür bir azalma ortaya çıkmaktadır.

Ancak Türkiye'de besin durumunun ve hayvancılıktaki azalmanın Kara Akbaba'ları nasıl etkilediğine dair bir veri bulunmamaktadır. Bu konuda ayrıntılı araştırmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Ayrıca mezbahaların kapatılması da önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. (orta)

Avcılık ve yasadışı ticaret:

Geçmişte avcılar ve koleksiyoncular tarafından verilen rahatsızlık önemli bir sorundu. Bugünlerde ise hala devam etmekte ancak geçmişteki kadar büyük bir sorun yaratmamaktadır. Doğrudan avcılık tehdidi altında olmasa da zaman zaman zarar görmektedir. Eski Sovyetler'de yasadışı ticaretle özel koleksiyoncular ve hayvanat bahçeleri için yaban hayattan alınan akbabalar yeni bir sorun yaratmaktadır. Yerel halkla yapılan görüşmelerde, Kızılcahamam'a bu amaçla koleksiyoncuların geldiği öğrenilmiştir. (düşük)

İnsanların verdiği rahatsızlık:

Dağ turizminin yaygın olduğu yerlerde bu sorunla karşılaşmaktadır. Kuluçka döneminde insanların vermiş olduğu rahatsızlık, yumurtanın kargalar tarafından avlanmasına neden olabilmektedir. Ayrıca turizmde yeni bir yaklaşım olan ekoturizm de ilerki yıllarda bir tehdit olarak karşımıza çıkabilir.

Kara Akbaba'nın Türkiye'deki ikinci büyük popülasyonunun bulunduğu Kızılcahamam Ormanları'nın bir kısmı milli park sınırları içerisindedir ve bu bölgede özellikle turizm mevsiminin başlamasıyla beraber yoğun piknikçilik ve milli park ziyareti söz konusudur. Milli park sınırları içerisinde yuvalama için çok uygun alanlar olmasına rağmen akbabalar milli park dışındaki daha az uygun olan bölgelerde yuvalamayı tercih etmektedirler. Yoğun ziyaretçisi olan diğer milli parklarda da aynı durumun ortaya çıkabileceği olasıdır. (orta-yükseğe yakın)

BÖLÜM 2: AMAÇ ve HEDEFLER

Amaçlar:

1. Kısa dönemde, Türkiye'de varolan Kara Akbaba popülasyonu hakkında araştırmaları hızlandırarak bilgi birikimini ve karşı karşıya olduğu tehditleri bölgelere göre ortaya koymak,

2. Uzun dönemde, Kara Akbaba'nın karşı karşıya olduğu tehditleri ortadan kaldırarak yok olmalarını engellemek,

Hedefler:

1. Ulusal Politikaların Oluşturulması ve Korumaya Yönelik Kanunların Çıkarılması

1.1. Kara Akbaba ve yaşam alanlarının korunması için birbirleriyle uyumlu ulusal ve yaygın politikaların teşviki

1.1.1. Ormancılık Faaliyetleri

Kara Akbaba'ların korunması, ormanların korunmasıyla birebir ilişkilidir. Ulusal ve uluslararası alanlarda yapılan ormancılık faaliyetleri tüm doğal ormanların uzun dönemde yaşamını garantilemeli, sürdürülebilir ilkelere uyulmalıdır. Yönetim faaliyetleri Kara Akbaba ve tehlikedeki diğer türlere yakın ilgi göstermeli ve onlara üreme zamanlarında rahatsızlık vermekten kaçınılmalıdır. Ulusal seviyede önemli doğal değerler için orman yönetimi ana hatlarıyla belirlenmelidir.

2-3 Kasım 2001 tarihinde Kızılcahamam Soğuksu Milli Parkı'nda Kuş Araştırmaları Derneği ve Milli Parklar Av-Yaban Hayatını Koruma Genel Müdürlüğü ile düzenlenen çalıştay sonucunda, Türkiye'deki karaçam ormanları ve ormancılık faaliyetlerinin Kara Akbaba korumacılığı ile barışık yürüyebilmesi için çıkan sonuçlar aşağıda sıralanmıştır.

Kara Akbaba'ların yuvalayabileceği nitelikteki yaşlı, tepesi düzleşmiş ağaçlara dokunulmamalıdır. Bu yaşlı ağaçların kesilmemesi, çok işlevli ormancılık kriterlerine uyduğu gibi, orman içinde rüzgar gibi ani iklim değişikliklerine neden olabilecek çevresel etkenlere karşı da bir koruma işlevi görür. Ayrıca, biyoçeşitlilik açısından orman içerisinde değişik yaş ve boylardaki ağaçların varlıklarının korunması, aynı zamanda, diğer orman türlerine de barınak yaratacak ve onların da ormandaki yaşamlarını koruyacaktır. Kara Akbaba'lar yuvalarını gelecek senelerde de kullandığından özellikle yuvaların bulunduğu ağaçların kesilmemesi için bir ön çalışma yapılarak, bu ağaçlar tespit edilmeli ve gerekli ormancılık faaliyetleri bu yuvaları ve akbabaları rahatsız etmeyecek şekilde sürdürülmelidir.

Şubat ayından Mayıs ortasına kadar olan süre Kara Akbaba'ların yuva yapma ve kuluçka dönemini kapsadığından rahatsızlık verebilecek faaliyetlerden kaçınılmalıdır. Bu dönem, Kara Akbaba'lar yuva yapmaktan vazgeçebileceği ya da kuluçkadaki yumurtayı terk edebileceği için rahatsızlık açısından en kritik zamandır. Bu nedenle, bu süre içinde ormancılık çalışmaları en aza indirgenmeli ve yapılabilirse daha sonraki dönemlere aktarılmalıdır. Bu dönemlerde yapılabilecek ormancılık faaliyetlerinden Kara Akbaba'lar için en zararsız olanı damgalama olarak görülmektedir. Dolayısıyla Şubat – Mayıs arasındaki dönemde akbabaları rahatsız etmeyecek şekilde ve sessizce damgalama işlemi yapılması uygun görülmüştür.

Mayıs – Temmuz ayları arasındaki dönem kuluçka döneminden sonraki en kritik dönemdir. Mayıs – Eylül aylarında yavru yumurtadan çıkıp uçmaya başlar. Bu süre içinde, yuvalara yaklaşmamak koşuluyla, hasılat kesimleri ve sıklık bakımları yapılmasında bir sakınca yoktur. Ancak bu işlemler yapılırken özellikle yukarıda bahsedildiği gibi, yuvalara yaklaşılmamalı ve ileride yuva yeri olarak kullanılacak yaşlı ağaçlar kesilmemelidir.

Eylül ayından Şubat ayına kadar olan dönem ormancılık faaliyetleri için risksiz dönemdir. Çünkü Eylül ayı Kara Akbaba yavrusunun yuvadan uçuğu dönemdir. Genel olarak Kara Akbaba'ların yuvaladığı bölgelerde gecikmeli kesim önerilmektedir. Tarım takvimine göre belirlenecek olan kesim çalışmalarının Ağustos – Ekim aylarına ve Şubat'a kadar kaydırılması çok büyük önem taşımaktadır.

Ayrıca orman yolları özellikle Şubat – Eylül arasında halka kapalı tutulmalıdır. Bu yollara dışardan girmeyi engelleyecek şekilde kaldıraç engeller konulabilir. Bu sayede, dışarıdan gelen piknikçilerin Kara Akbaba'ları rahatsız ederek yuvayı terk etmelerine neden olmaları önlenecek ve aynı zamanda orman ve yaban hayat da yangın gibi insan kaynaklı tehlikelerden korunmuş olacaktır. Yeni yapılacak yolların, yuva bulunan bölgelerden geçirilmemesi önemlidir.

Öncelik: yüksek

Zaman aralığı: kısa

KARA AKBABA ile BARIŞIK ORMANCILIK FAALİYETLERİ ve MEVSİMLERİ

İşlemler	Mevsimler			
	Sonbahar	Kış	İlkbahar	Yaz
Damgalama				
Hasılat Kesimi				
Tohumlama Kesimi				
Dikim				
Sıklık Bakımı				

Risksiz dönem
Çalışma yapılabilir
Çalışma yapılamaz!

1.1.1. Tarım Faaliyetleri

1.1.2.a. Geleneksel tarım yöntemlerinin ve hayvan besiciliğinin desteklenmesi

Hayvancılığın devamlılığının sağlanması ve desteklenmesi, Kara Akbaba'nın doğal ortamlarında yaşaması için gereklidir. Yerelde toprak ve çiftlik sahipleriyle düzenli irtibatlar kurularak, ölen hayvanların leşlerini, akbabalar için doğaya bırakmaları teşvik edilebilir. Fakat bu çalışma veterinerlerin kontrolü altında yapılmalıdır.

Öncelik: orta

Zaman aralığı: orta

1.1.2.b. Yerli yabani toynaklıların popülasyonunun artmasının desteklenmesi

Geyik, Alageyik, ve Damalı Geyik gibi yabani toynaklılar; Kara Akbaba için özellikle av hayvanlarının artıklarının doğada bırakıldığı av sezonlarında önemli bir besin kaynağı oluşturmaktadır. Bölgeye özgü yabani toynaklıların tekrar bölgeye kazandırılması veya sayılarının artırılması, IUCN kuralları da göz önüne alınarak yapıldığında, Kara Akbaba için önemli bir besin kaynağı oluşturması bakımından önem kazanmaktadır. Ayrıca yabani toynaklıların bölgeye kazandırılması sırasında Kara Akbaba için diğer bir önemli besin kaynağını oluşturan tavşan gibi diğer av hayvanlarıyla besin rekabetinin ve toynaklıların aşırı otlatılmasının engellenmesine de dikkat edilmelidir.

Öncelik: orta

Zaman aralığı: uzun

1.1.3. Uluslararası işbirliği

İlgili konularda bilgi birikimine ve deneyime sahip ülkeler ve organizasyonlar ile bilgi alışverişi sağlanmalı; lojistik ve finansal işbirliği desteklenmelidir.

Öncelik: yüksek

Zaman aralığı: kısa

1.2. Ulusal düzeyde Kara Akbaba'lar ve yaşam alanlarının en üst düzeyde korunmasını kanunlarla garanti altına almak

1.2.1 Ulusal yasalar

(...) 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu'nun 2. maddesinin III. bendine göre avı yasaklanarak koruma altına alınmış hayvanlar ile aynı kanunun 4. ve 5. maddelerinin verdiği yetkiye dayanılarak, bu av mevsimi Merkez Av Komisyonu'nca korumaya alınan kuşlardan, avlanması bütün yıl yasak olan türler listesinde yer alan Kara Akbaba'yı, *Aegyptus monachus*, avlamak, yakalamak ve nakletmek yasaktır.

(...) Ayrıca bütün kuşların erginlerini ve yavrularını yakalamak, yumurtalarını toplamak ve yuvalarını bozmak yasaktır.

(...) Kara Avcılığı Kanunu ve Merkez Av Komisyonu Kararı'na aykırı hareket edenler hakkında bu kanun ve Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri uygulanır.

Buna ilaveten koruma altında bulunan hayvanların kanunsuz olarak avlanması ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu yöndeki kaybı, suçluya ayrıca tazmin ettirilir.

Korunan hayvanların kanunsuz olarak (canlı olarak yakalanması dahil) avlanması veya yumurtalarının toplanması halinde suçludan tazmin ettirilmek üzere hazırlanacak tazminat raporuna esas olan Kara Akbaba'nın 1 adedi için tazminat bedeli, 1.750.000.000 TL.dir.

(...) Yumurtaları; belirtilen bedelin %5'i kadardır. Yabancı uyruklu avcılar için tesbit edilen değer 5 misli uygulanır. (2003-2004 Av Dönemi Merkez Av Komisyonu Kararı)

6831 sayılı Orman Kanunu ile 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu'nda yasaklanan fiillerin bu Kanunun uygulandığı yerlerde işlenmesi halinde, cezalar bir misli artırılarak hükmolunur.

Bu Kanunda yazılı yasaklamalara ve mecburiyetlere aykırı hareket edenler hakkında bu Kanunda ayrıca bir ceza gösterilmediği ve bu kimsenin fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde, sulh ve ceza mahkemelerince bir aydan altı aya kadar hapis ve üçbin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası hükmolunur. (Milli Parklar Kanunu Madde 20-21; 1989)

Tüm bu kanun ve kararlar doğrultusunda varolan mevzuatın şu an için yeterli olduğu görülmektedir. Ancak mevzuat çakışması gözlenmektedir. Uygulama aşamasında daha duyarlı davranılması gerekmektedir.

Öncelik: orta

Zaman aralığı: orta

2. Tür ve Yaşam Alanlarının Belirlenmesi ve Korunması

2.1 Türkiye'de Kara Akbaba'ların bulunduğu bölgelerin belirlenmesi ve bölgelerdeki durumlarının ortaya çıkartılması

2.1.1 Kara Akbaba'ların üreme bölgelerinin tesbiti ve bu bölgelerdeki durumlarının belirlenmesi

Öncelik : yüksek

Zaman aralığı: kısa

2.1.2 Düzenli ulusal izleme projeleri ile Kara Akbaba popülasyonlarının durumunu ve eğilimini izlemek

Gelişmiş izleme metodları kullanarak, Kara Akbaba'nın ekolojik ihtiyaçları, habitat kullanımı ve yuva alanı hakkında daha fazla bilgi edinmektir. Genç ve erişkin akbabaların radyo vericileriyle, kanat etiketleriyle, renkli halkalar veya tüylerin boyanması yoluyla izlenmesi; türün yaşamsal ihtiyaç ve aktivitelerinin belirlenmesi, yaşam alanı ve yuva alanı seçimi, besin arama alanı, yuvayı terk eden yavrunun hareketleri ve hatta radyoskopik ve toksikolojik analizlerle ölüm sebeplerinin belirlenerek, koruma çalışmalarına bilgi akışı sağlamaktır.

Öncelik : yüksek

Zaman aralığı: kısa

2.2 Türkiye'de Kara Akbaba'ların karşı karşıya oldukları tehditlerin belirlenmesi

2.2.1 Kara Akbaba'ların bölgelere göre karşı karşıya olduğu tehditlerin ortaya çıkarılması

Öncelik : yüksek

Zaman aralığı: kısa

2.3 Türkiye'deki Kara Akbaba'ların korunması

2.3.1. Korunmakta olan alanların durumlarının belirlenmesi ve izlenmesi ile koruma statüsüne sahip alanların yeterli korunup korunmadığının kontrolü

Öncelik: yüksek

Zaman aralığı: kısa

2.3.2. Koruma statüsünde olmayan üreme alanlarına koruma statüsü kazandırılması

Öncelik: yüksek

Zaman aralığı: orta

2.3.3. Yuva yakınlarındaki zararlı ve rahatsızlık verici gelişmelerin önlenmesi

Yuva yakınına ziyaretçi akışının engellenmesi ve bu amaçla tampon bölgelerin oluşturulması sağlanmalıdır.

Öncelik: yüksek

Zaman aralığı: orta

2.3.4 Türlerin yaşadığı bölgeye yeterli besin sağlanması

Gerekli besinin sağlanması akbabaların popülasyonunu artırmak için çok kullanışlı bir yöntemdir. Bu şekilde besin sağlanmasının, akbabaların zehirsiz ve güvenli beslenmesi gibi avantajları vardır. İspanya'da sürdürülen çalışmalar göstermiştir ki, Kara Akbaba'lar açık alanlar yerine bitki örtüsüne sahip ormanlık alanlarında beslenmeyi tercih etmektedir. Kara Akbaba'lar genellikle inek, at gibi büyük leşler yerine keçi, koyun gibi küçük leşleri tercih etmektedirler. Kızıl Akbaba'ların da açık alanlardaki büyük leşlere daha çok ilgi gösterdiği göz önüne alınırsa, Kızıl Akbaba'ların da yoğunlukla bulunduğu bölgelerde leşin büyüklüğü ve atıldığı yer önem kazanmaktadır.

Öncelik: orta

Zaman aralığı: orta / uzun

2.4. Yabani hayvanların kontrolü için kullanılan zehirli kimyasalların kullanımının engellenmesi

Tilki ve kurt gibi yabani hayvanların kontrolünü sağlamak için strychnine, barbiturates gibi zehirlerin ve diğer kimyasalların kullanılması Kara Akbaba popülasyonunun Avrupa'da sayısının azalmasının en büyük sebeplerinden biridir. Bern Anlaşması'yla birçok Avrupa ülkesinde zehir kullanımının önüne geçilmiştir. Eğer zehir kullanıldığından şüphe ediliyorsa öncelikle kullanılan malzemenin ne olduğu ve yasadışı olarak bunları kullanan kişilerin kimliği hakkında araştırma yapılmalıdır. Ayrıca yetkililer uyarılmalı ve varolan düzenlemelerin uygulanması konusunda onlara yardım edilmelidir. Bu amaçla; İlçe Tarım Müdürlükleri'nden zehir kullanımının yasaklanması konusunda destek alınmalıdır.

Zehirlenmenin yanlış olduğu yönünde kamu bilinci oluşturulmalıdır.

Öncelik: yüksek

Zaman aralığı: kısa/orta

2.5. Kara Akbaba'nın yok olduğu bölgelere tekrar kazandırılması ve bu çalışmaların kontrolü

2.5.1 Kara Akbaba'nın yok olduğu bölgelere tekrar kazandırılması

Kara Akbaba'yı destekleyebilecek koşulları garanti edebilecek ülkelerde yeniden kazandırılma çalışmaları yapılırken, IUCN koşulları ve yeniden kazandırma planları göz önüne alınmalıdır. IUCN tarafından belirlenen koşullar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Türün bölgedeki varlığı hakkında sağlam tarihsel kanıtlar bulunmalıdır.
2. Yok olmaya sebep olmuş koşullar ortadan kalkmış olmalıdır.
3. Bölge, türün ihtiyaçlarını karşılayacak kapasitede olmalıdır.

Kara Akbaba, Avrupa çapında birçok hayvanat bahçesinde üretilmektedir ve son yıllarda türün yeniden kazandırılması ve yakalanmış türlerin doğaya bırakılması konusunda önemli çalışmalar yapılmıştır.

Yeniden kazandırma ve doğaya bırakma çalışmalarının halen yapılmakta olduğu ülkeler; İtalya (Sardunya'da fizibilite çalışmaları halen devam etmektedir.), Hırvatistan ve Romanya'dır.

Öncelik: düşük

Zaman aralığı: uzun

2.5.2 Yeniden kazandırma çalışmalarının sonuçlarının incelenmesi

Türkiye'de şu an için gerekli görülmemektedir.

Öncelik: düşük

Zaman aralığı: uzun

3. Kamu Bilinci ve Eğitimi

3.1 Kara Akbaba'lar ve yaşam alanlarının korunması amacıyla kamu bilincinin artırılması

Kara Akbaba gibi leşçil hayvanların çevre sağlığı açısından ekolojik önemi, bu tür ve diğer leşçillerin zehirlenerek öldürülmeleri hakkında eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalar doğal olarak her ülkenin ihtiyaçlarına göre ulusal çerçevede yapılmalıdır. Kızılcahamam'da gerçekleştirilmiş proje geniş olarak basında yer almalı ve kamu bilinci artırılmalıdır. Kara Akbaba'nın yaşadığı yerlerde yapılan çalışmalar ormanların ve geleneksel tarım faaliyetlerinin korunması için çok önemli olduğu vurgulanmalıdır.

Öncelik: yüksek

Zaman aralığı: kısa

3.2. Ulusal seviyede zehirlenme karşıtı bilinçlendirme kampanyalarının yapılması

Yapılan çalışmalarda, Türkiye'de Kızılcahamam Bölgesi'nde zehir kullanımı görülmemiştir. Ancak diğer bölgelerimiz için bu durum geçerli değildir. Bu yüzden ulusal düzeyde zehirlenme karşıtı bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmelidir.

Öncelik: yüksek

Zaman aralığı: kısa

BÖLÜM 3: BÖLGELERE GÖRE KARA AKBABA'LARIN KARŞI KARŞIYA OLDUĞU TEHDİTLER VE ÖNERİLEN KORUMA PLANLARI

1. Eskişehir - Türkmenbaba Dağları

2002 yılında toplam 26 aktif yuvadan 21'i başarılı olmuş, 5 yuva ise erişkinler tarafından terk edilmiştir. 2003 yılında ise yine 26 yuva tespit edilmiş, bunların 20'si başarılı olmuş, 6'sı terk edilmiştir.

Ormancılığın yoğun olduğu bu bölgede, ne yazık ki kesim çalışmaları genellikle üreme döneminde yapılmaktadır. Bu da bölgedeki Kara Akbaba popülasyonu için en ciddi tehlikeyi oluşturmaktadır. Bu nedenle, ebeveynler rahatsız olmakta, yuva yapmaktan vazgeçmekte, yumurtayı ya da yavruyu terk edebilmektedirler. Aynı zamanda, ormancılık faaliyetlerine hizmet etmek amacıyla bütün bölgeyi kuşatan yollar yuva yapmaya uygun alanların daralmasına ve daha yoğun insan baskısına neden olmaktadır. Ormancılık çalışmalarının Kara Akbaba'ların üreme dönemleri göz önüne alınarak düzenlenmesi bu tehdidi minimuma indirir.

Bölgede insan baskısı sadece ormancılık faaliyetlerinden kaynaklanmamaktadır. Eskişehir'in içme suyu kaynağının bölgede bulunması nedeniyle farklı zamanlarda kaynakta su borularının döşenmesi, tamir yapılması vb. amaçlar için yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Bu tür çalışmaların üreme dönemine göre planlanıp, yavrular yuvadan ayrıldıktan sonra yapılması, yuvaların erişkinler tarafından terk edilmesini önleyecektir.

Yine bölgede bulunan ve çevre halk tarafından suyunun insan sağlığına iyi geldiği düşünülen Kirazlı Çeşmesi'ne su almak amacıyla civar bölgelerden çok sayıda insan gelmekte ve bölgede yoğun bir baskı oluşturmaktadır. Bu ve benzeri amaçlar için bölgeye insan girişinin kontrol edilmesi Kara Akbaba popülasyonunun Türkmenbaba'daki sağlığı için önemli görülmektedir.

2. Ankara - Kızılcahamam Ormanları

Ormancılık faaliyetlerinin kısıtlı da olsa sürdüğü bu bölgede, çalışmalar Kara Akbaba'ların üreme dönemleri göz önüne alınarak düzenlenmeli, yuva yapmaya elverişli yaşlı çam ağaçlarının kesilmesi engellenmelidir. Kara Akbaba ile barışık ormancılık faaliyetlerinin sürdürülmesi ile ilgili olarak bir tablo oluşturulmuştur (bkz. Bölüm 1.1.1.Ormancılık Faaliyetleri).

Aktif yuvaların belirlenmesi, bu yuvaların civarında yapılacak çalışmaların daha dikkatli yürütülmesini sağlayarak üreme başarısını arttıracaktır. Bu özellikle haftasonu piknikçi akınına uğrayan Soğuksu Milli Parkı'nda, yuvaların yer aldığı kısımlara ziyaretçi geçişinin engellenmesi açısından önemlidir. Yerleri tespit edilen Kara Akbaba yuvalarına ulaşan gezi yollarına bariyerler konarak ziyaretçilerin, yuvaları rahatsız etmelerinin önüne geçilmesi önerilmiştir. Yapılan saha çalışmaları sonucunda yoğun piknikçilik yapılan milli park sınırları içerisinde Kara Akbaba'ların tekrar yuvalamadıkları ve yuvalamak için daha sakin olan muhafaza ormanlarını seçtikleri gözlemlenmiştir.

Kaynaklar:

- Heredia, B., Parr, S., & Yazar, M. A Baseline Survey of the Black Vulture *Aegypius monachus* in Western Turkey. 1997.
- Hiraldo, F. 1983. Breeding Biology of the Cinereous Vulture. University of California Press
- Kuş Araştırmaları Derneği. 2-3 Kasım 2001. Ormancılık Faaliyetleri ve Kara Akbaba'ların Korunması Çalıştay Sonuçları, Kızılcahamam, Ankara.
- Snow, D.W. , Perrins, C. M. 1998. The Birds of Western Palearctic. Oxford University Press.
- Yamaç, E. 2004. Türkmenbaba Dağı'ndaki Kara Akbaba *Aegypius monachus* L. Populasyon Biyolojisi Üzerinde Araştırmalar, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Bilimleri Ana Bilim Dalı Doktora Tez Çalışması.
- Yazar, M., Magnin, G. 1997. Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları. Doğal Hayatı Koruma Derneği.

Kuş Araştırmaları Derneği
Yayın No: 5
Ankara, 2004